

ВІДГУК

офіційного опонента Кудріної Ольги Юріївни
на дисертаційну роботу Ніжнікова Іллі Михайловича
«Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті
стійкого регіонального розвитку»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність тематики дослідження.

Тема дисертаційної роботи «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» є надзвичайно актуальною з огляду на сучасні соціально-економічні трансформації. Умови глобалізації, зростання ролі людського капіталу та посилення екологічних викликів висувають нові вимоги до бізнесу, який дедалі більше розглядається не лише як економічний, але й як соціальний інститут. Реалізація принципів корпоративної соціальної відповідальності стає важливою умовою формування довіри суспільства, підвищення конкурентоспроможності підприємств і водночас вагомим чинником досягнення збалансованого розвитку територій.

У контексті євроінтеграційних прагнень України та необхідності відновлення економіки в умовах воєнних і післявоєнних викликів особливого значення набуває вивчення механізмів поєднання інтересів бізнесу, громади та органів влади для досягнення цілей стійкого регіонального розвитку. Запровадження та поширення практик соціальної відповідальності бізнесу сприяє підвищенню рівня соціального капіталу, розвитку локальних спільнот, зміцненню інституційної спроможності регіонів.

Таким чином, обрана здобувачем тематика має не лише наукове, але й вагоме практичне значення, адже дозволяє поєднати сучасні концепції сталого розвитку з інструментарієм державного управління та бізнес-практик, забезпечуючи новий погляд на шляхи досягнення соціально-економічної стабільності та процвітання регіонів.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи є й використання пропозицій автора під час виконання сукупності науково-дослідних тем. Як

свідчать представлені документи, результати дисертаційної роботи застосовано під час виконання науково-дослідних тем у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля (м. Київ). При виконанні теми Е-03-25 «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» автором розроблено критерії та фактори стійкого розвитку підприємств регіону. При виконанні теми «Відновлення національної туристичної індустрії та сфери гостинності через соціальний діалог в регіонах України» (номер державної реєстрації 0123U102229, 2023-2025 рр.) автором досліджено соціальне інвестування як форму реалізації соціальної відповідальності бізнесу. При виконанні теми «Оцінка та розвиток економічного потенціалу Закарпатської області: проблеми, можливості та стратегічні напрями розвитку», (номер державної реєстрації 0124U003892, 2024-2025 рр.) автором визначено взаємозв'язок концепцій стійкого розвитку з проблематикою соціальної відповідальності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Актуальність теми дисертаційної роботи та основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовано. Дисертаційну роботу побудовано логічно, висновки та рекомендації подано послідовно. Наукові положення, основні результати й висновки, що містяться в дисертації, мають достатній ступінь достовірності й вірогідності. Теоретико-методологічною основою вирішення завдань дисертаційної роботи та забезпечення достовірності її наукових результатів послуговували сукупність загальнонаукових методів та принципів наукового пізнання, а також системний і функціональний підходи. Обґрунтованість висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, у т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються діяльності підприємств, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених, Інтернет-джерел. Так, автор органічно поєднав історико- та абстрактно-логічний методи, методи аналізу альтернатив та матричні методи. Правомірність

основних висновків і практичних рекомендацій підтверджується апробацією результатів на науково-практичних конференціях різного рівня та в діяльності регіональних органів державної влади.

Викладене вище свідчить на користь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що викладено в дисертаційній роботі Ніжнікова І.М.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження.

Результати аналізу наукової новизни результатів, які надано в дисертаційній роботі, надають змогу стверджувати таке.

Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає в розробці методологічного та методичного підходів до соціально відповідальної поведінки бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку, що обґрунтовують нове уявлення про соціальну відповідальність бізнесу та побудовані на взаємозумовленості соціальних інвестицій та обсягу завданих збитків, а також використанні механізмів державного регулювання та державно-приватного партнерства.

Підґрунтям та відправною точкою проведених досліджень та формування інших результатів дисертації є визначення соціального інвестування як виду фінансування, що, на відміну від існуючих, є процесом, в основі якого лежить надання фінансових ресурсів від одного суб'єкта до іншого з метою розв'язання соціальних проблем суб'єкта-одержувача та з метою одержання матеріального зиску (інколи навіть мінімального) суб'єктом-власником, що сприятиме підвищенню активності інвесторів, активізації інноваційного потенціалу, залученню до розв'язання наявних соціальних, екологічних проблем, а також забезпеченню розвитку регіонів і регіонів України (стор. 38-50).

Вагомим результатом дослідження є систематизація факторів стійкого регіонального розвитку на підставі визначення ролі соціальної відповідальності бізнесу в досягненні конкурентних переваг підприємств регіону в соціально-економічній сфері, що сприятиме подоланню актуальних викликів зовнішнього

та внутрішнього середовища, зменшенню потенційних ризиків та стійкому регіональному розвитку (стор. 90-105).

До потужного блоку аналітичних розробок дисертації слід віднести методику розрахунку інвестицій в охорону навколишнього природного середовища, яка заснована на використанні показника соціальних інвестицій, що містить витрати на інвестиції в природоохоронні заходи, витрати на інвестиції в запобігання економічним збиткам, витрати на соціальний розвиток територій присутності, додаткові інвестиції, що задає рамки прийняття бізнес-рішень та надає низку інституційних переваг (стор. 110-115).

Цілком логічною є позиція автора до запропонування поняття «соціальна відповідальність бізнесу» з урахуванням сучасних вимог сталого соціально-економічного розвитку територій, у межах якого, на відміну від наявних підходів до визначення цієї дефініції, акцентовано увагу на досягненні цілей сталого розвитку територій присутності та розподілі тягаря фінансування соціальної політики залежно від сукупного розміру шкоди, яку завдає виробнича діяльність бізнесу (стор. 25-35).

Поряд із науковим значенням, дисертаційна робота Ніжнікова І.М. має практичну спрямованість. Автором розроблено інструментарій масштабного поширення соціального інвестування, що розглянуто як фактор стійкого регіонального розвитку, що містить шість послідовних етапів, дотримання яких дозволить сприяти усуненню наявних диспропорцій у різних секторах економіки та підвищенню стійкого регіонального розвитку (стор. 120-125). Безумовне практичне значення має запропонований у роботі алгоритм упровадження проєктів соціального інвестування на регіональному рівні шляхом уточнення етапів оцінювання соціально-економічного ефекту, підвищення адаптивності до місцевих потреб і залученням механізмів державно-приватного партнерства. Це дозволяє підвищити ефективність реалізації соціальних ініціатив, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити стійкість фінансування соціально значущих проєктів (стор. 132-138). Також звертаю увагу на розроблену модель реалізації соціальної відповідальності бізнесу в регіоні відповідно до парадигми

стійкого регіонального розвитку, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на програмно-цільових засадах реалізації та державно-приватному партнерстві та передбачає здійснення діяльності з нівелювання завданих підприємствами збитків території присутності (стор. 155-160).

Практичне значення отриманих у дисертаційній роботі результатів підтверджується їхньою позитивною оцінкою органів державної та міської влади, громадських установ і підприємства.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 6 публікацій – у матеріалах наукових конференцій та інших наукових виданнях.

Публікації дисертанта мають широку географію. Вони повною мірою відображають зміст дисертаційної роботи, їхній аналіз дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень дисертаційного дослідження в науковій літературі. Обсяг та кількість наукових публікацій за темою дисертаційної роботи відповідає чинним вимогам для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дотримання принципів академічної доброчесності.

Докладне ознайомлення з науковими положеннями, використаними даними, виконаними розрахунками, висновками та рекомендаціями, що містяться в дисертаційній роботі Ніжнікова І.М., дозволяє стверджувати про відсутність ознак академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації, підтвердженням чого є встановлена висока унікальність тексту дисертації за результатами її перевірки на плагіат з використанням програмного засобу Strikeplagiarizm.com та визнання правомірності запозичень (загальноприйняті терміни та цитування інших авторів з посиланням на них) (дані листа Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля від 18.08.2025 р. № 2/08).

Зауваження та рекомендації до дисертаційної роботи.

Визнаючи високий рівень обґрунтованості й переконливості теоретичних і методичних положень виконаного дослідження слід відмітити окремі дискусійні положення й недоліки:

1. У третьому розділі дисертації автором запропоновано алгоритм впровадження проєктів соціального інвестування на регіональному рівні (стор. 132-138). До нього було б оптимально включити визначення можливих інвестиційних ризиків, бо ступінь ризику має значний вплив на ухвалення інвестиційних рішень.

2. У запропонованій авторській класифікації видів фінансування (с. 49) не визначено місце міжбюджетних трансфертів, які мають значну вагу в процесі фінансування на регіональному рівні.

3. Потребує пояснень з боку автора розгляд корпоративної соціальної відповідальності як частини системи управління ризиками. Незрозуміло, як саме відбуватиметься цей процес, як саме це допоможе мінімізувати ризики (і які саме ризики маються на увазі).

4. У дисертаційному дослідженні не приділено увагу низці дотичних концепцій (наприклад, немає згадки про Інтегральну теорію соціальних контрактів Доналдсона-Данфі) та базовим класифікаціям (наприклад переходу від концепції аморального бізнесу до концепції моральної єдності ШІ), що безумовно б збагатило дослідження.

5. У третьому розділі (пп. 3.3) автором запропоновано програмний підхід до реалізації соціальної відповідальності бізнесу, при цьому уваги до формування оптимальної стратегії його реалізації приділено недостатньо; немає достатнього теоретичного обґрунтування, не визначено цільову функцію, немає критеріїв оцінювання ефективності та ризиків реалізації.

6. У деяких моментах в обґрунтуванні певних тезисів дисертант аналізує думку одного автора або результати, що отримано тільки одним автором. Авторський вибір виглядав би обґрунтованіше за умови наведення більш широкого кола думок низки дослідників.

Зауваження потребують коментарів автора дисертаційної роботи, але не зменшують загальної позитивної оцінки здобутків дослідження, які представлені у дисертаційній роботі, їхньої новизни та значущості.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота І.М. Ніжнікова «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» є цілком завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагоме теоретичне та практичне значення. Наукові результати, що містяться в дисертації, відповідають спеціальності 051 Економіка, за якою робота подана до захисту. У дисертаційній роботі містяться раніше не захищені наукові положення.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. Дисертаційній роботі притаманні логічність викладення матеріалу, доречне використання даних офіційної статистики, аналітичних матеріалів, даних обстежень та експертних опитувань, які підтверджують результати дослідження.

Дисертація є завершеним дослідженням, у якому вирішено важливу наукову проблему щодо реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку. Результати дослідження містять наукову новизну, мають теоретичну цінність і практичну значущість. Репрезентативність результатів проведених у роботі досліджень є достатньо високою. Результати дослідження достатнім чином апробовані (використані у практичній діяльності промислових підприємств, оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня, а також опубліковані в наукових фахових виданнях).

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації та висвітлені в публікаціях, що дозволяє судити про достатній рівень обґрунтування результатів дослідження.

Належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і вірогідність отриманих висновків і рекомендацій, наукова новизна, теоретико-методичне і практичне значення роботи дають підстави для висновку, що дисертаційна

робота «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» за формальними та змістовними ознаками відповідає вимогам пунктів пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та основними положеннями «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40), а її автор Ніжніков Ілля Михайлович заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної
(наукової) роботи
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка
Міністерства освіти і науки України

Ольга КУДРІНА

